

Zittenblijven in vraag gesteld: Reacties op de analyse van Prof. Wim Van den Broeck

Door: Prof. Bieke De Fraine, KU Leuven
11 november 2013

Inleiding

Ik was promotor van het OBPWO-onderzoek "*Zittenblijven in vraag gesteld. Een verkennende studie naar nieuwe praktijken voor Vlaanderen vanuit internationaal perspectief*" in opdracht van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (Juchtmans, Goos, Vandenbroucke & De Fraine, 2012). Op 9 november 2013 stuurde prof. Wim Van den Broeck (VUB) zijn kritische analyse van dit onderzoeksrapport naar verschillende betrokkenen in de Vlaamse onderwijswereld.

Als wetenschapper ben ik tevreden met alle feedback, om zo mijn onderzoek nog sterker te maken. Kritische vragen zijn essentieel voor de vooruitgang van de wetenschap. En ik wil graag met prof. Van den Broeck samenwerken om het onderzoek naar de effecten van zittenblijven nog sterker te maken.

Ik hoop dat de lezers (leraars, ouders beleidsmakers, etc.) niet concluderen dat zittenblijven dus wél gunstig zou zijn voor zwakke presteerders. De juiste conclusies uit het rapport van prof. Van den Broeck zijn dat (1) onderzoek naar de effecten van zittenblijven zeer moeilijk is en dat de resultaten niet altijd eenduidig zijn; (2) het geen goed idee is om zittenblijven zomaar af te schaffen en (3) dat zittenblijven voor sommige leerlingen wel zinvol kan zijn, tenminste als het gepaard gaat met extra ondersteuning. Ik zal die drie conclusies hieronder kort toelichten.

Onderzoek naar zittenblijven is zeer moeilijk

Onderzoek naar de effecten van zittenblijven is lastig omdat we moeten proberen te weten komen hoe de schoolloopbaan van de leerling er zou uitgezien hebben als hij/zij niet was blijven zitten. De zittenblijvers verschillen op vele vlakken van de doorstromers (prestaties, thuistaal, geboortemaand, etc.). Om tot een zo correct mogelijke vergelijking te komen, passen we de meest geavanceerde onderzoeksdesigns toe op de meest uitgebreide gegevensbanken. Maar ... hét perfecte, sluitende onderzoek bestaat niet. Dat de studies met de sterkste onderzoeksdesigns kleinere effecten vaststellen van zittenblijven, is logisch, want er wordt beter rekening gehouden met de 'selection bias'.

Op dit moment wijzen de meeste studies er op dat zittenblijven meestal minder gunstig is dan overgaan naar het volgende leerjaar. De studie uit Florida (Greene & Winters, 2007) geeft aan dat zittenblijvers beter scoren dan doorstromers, wanneer zittenblijven gepaard gaat met een intensieve ondersteuning (zoals extra lessen). Het is dan niet duidelijk of de betere prestaties van de zittenblijvers toe te schrijven zijn aan het zittenblijven zelf of aan de stevige extra ondersteuning. Anders gezegd: deze studie onderzoekt niet het effect van zittenblijven, maar van zittenblijven in combinatie met extra ondersteuning.

Het is geen goed idee om zittenblijven zomaar af te schaffen

In het OBPWO-rapport staat inderdaad de aanbeveling om het zittenblijven in het basisonderwijs af te schaffen. Die drastische aanbeveling zou ik vandaag -met wat we nu weten- niet meer doen. Maar ik blijf wel pleiten dat voorkomen beter is dan zittenblijven. En ik blijf pleiten voor het zoeken naar alternatieven voor zittenblijven en voor extra begeleiding voor de zwakste leerlingen (met of zonder zittenblijven). En de RTI-modellen (Response To Intervention, met monitoring van leerlingen en snelle remediëring) zijn daarvoor zeer geschikt.

Wetenschap is een domein dat voortdurend in beweging is en verandert. Onze meest recente én steeds sterkere studies naar zittenblijven houden er nu bijvoorbeeld rekening mee dat kinderen gewoon laten overgaan de kans verhoogt dat ze op een later moment in hun schoolloopbaan blijven zitten. Maar ook in deze studies blijft de conclusie overeind dat het voor het gemiddelde zwakpresterende kind beter is om over te gaan dan om te blijven zitten.

Wanneer vastgesteld wordt dat er geen significant effect¹ is van zittenblijven (meta-analyse van Allen et al., 2009), kan je je afvragen of dat één jaar extra onderwijs een zinvolle maatregel is (nog los van de

¹ De meta-analyse van Allen et al. (2009) schat de effectgrootte van studies met een gemiddelde of hoge kwaliteit op 0,04. Die effectgrootte is niet statistisch significant. Je kan daaruit enkel besluiten dat we de nulhypothese niet kunnen verwerpen. Die nulhypothese luidt: het effect van zittenblijven (één jaar extra onderwijs) is hetzelfde als het effect van overgaan. Daaruit kan je dus niet concluderen dat zittenblijven wél zinvol zou zijn.

kosten voor de leerling, het gezin en het onderwijs). Gegeven dat heel wat Vlaamse leerlingen blijven zitten², is het volgens mij goed om de vanzelfsprekendheid van het zittenblijven in Vlaanderen in vraag te blijven stellen.

Misschien is zittenblijven wel zinvol voor sommige leerlingen of voor sommige leerlingresultaten

Zoals hierboven vermeld, doen wetenschappelijke studies uitspraken over de effecten van zittenblijven voor “het gemiddelde zwakpresterende kind”. Maar iedereen in de onderwijswereld weet dat die statistisch gemiddelde kinderen niet bestaan, en dat elke situatie anders is. Voor de meeste zwakke presteerders is overgaan een betere beslissing dan zittenblijven, maar voor een aantal kinderen is zittenblijven misschien toch de beste keuze. Jammer genoeg weten we nog onvoldoende voor welke kinderen zittenblijven wél zinvol kan zijn. Ik hoop vooral dat het zittenblijven in vraag gesteld wordt als dé standaardoplossing voor de achterstand van zwakpresterende leerlingen. En het is sowieso verstandig om aan zittenblijven extra remediëring te koppelen.

Daarbij aansluitend: het onderzoek naar de effecten van zittenblijven betreft enkel die kinderen die mogelijke “twijfelgevallen” zijn (in onderzoekstermen: de ‘*region of common support*’). Anders gezegd: we weten niet wat de gevolgen zouden zijn van overgaan voor zéér zwak presterende kinderen. Bij deze zéér zwakke presteerders wordt waarschijnlijk eerder getwijfeld tussen zittenblijven of buitengewoon onderwijs. We stellen wel vast dat er in het Vlaamse basisonderwijs (zeker derde kleuterklas en eerste leerjaar) heel wat “twijfelgevallen” zijn. De beslissing over het al dan niet zittenblijven had voor deze kinderen ook anders kunnen uitdraaien ...

Hopelijk vinden we de volgende jaren steeds betere onderzoeksmethoden én meer uitgebreide gegevensbestanden zodat onze studies alsmaar beter worden. Ik wil graag kunnen onderzoeken of zittenblijven andere effecten heeft bij verschillende leerlingengroepen (anderstalige versus Nederlandstalige leerlingen, jongens versus meisjes, leerlingen geboren in november-december, etc.) en wat de effecten zijn van zittenblijven of overgaan in combinatie met extra begeleiding. Ik ben ook vooral geïnteresseerd in de lange termijn effecten van zittenblijven (bijvoorbeeld op voortijdig schoolverlaten), maar daarvoor moeten we de loopbanen van leerlingen verschillende jaren kunnen opvolgen. Bovendien zijn die lange termijn effecten zeer moeilijk te onderzoeken omdat heel wat factoren die na het al dan niet zittenblijven optreden ook de lange termijn uitkomsten bepalen (zoals extra begeleiding op schools of buitenschools, verdere loopbaan kenmerken zoals studiekeuze, ...)

Met nog sterker onderzoek hopen we nog beter onderbouwde en meer genuanceerde adviezen te kunnen geven aan scholen, leraren, ouders en beleidsmakers.

Ik hoop met deze tekst bij te dragen aan een goed onderbouwde discussie over de effecten van zittenblijven.

Prof. dr. Bieke De Fraine

Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -Evaluatie

KU Leuven

Dekenstraat 2 / 3773

3000 Leuven

016 32 61 77

Bieke.DeFraine@ppw.kuleuven.be

Referenties

Allen, C.S., Chen, Q., Willson, V.L., & Hughes, J.N. (2009). Quality of research design moderates effects of grade retention on achievement: A meta-analytic, multilevel analysis. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 31, 480-499.

Greene, J.P., & Winters, M.A. (2007). Revisiting grade retention: An evaluation of Florida’s test-based promotion policy. *Education Finance and Policy*, 2, 319-340.

Juchtmans, G., Goos, M., Vandenbroucke, A., & De Fraine, B. (2012). *Zittenblijven in vraag gesteld. Een verkennende studie naar nieuwe praktijken voor Vlaanderen vanuit internationaal perspectief*. Leuven: KU Leuven.

² In schooljaar 2012-2013, was 5,49% van de kinderen in het eerste leerjaar een zittenblijver (zat in 2011-2012 ook in het eerste leerjaar). Je kan dus stellen dat ongeveer 1 op 18 kinderen het eerste leerjaar moeten overdoen (bron: statistisch jaarboek 2012-2013).